

חקת

פרשה ארץ ישראלית

על הכנעני מלך ערד

מאת: טליה זיסקין

הגבעות השונות שהקיפו את העיר הכנענית החרבה. החל מהמחצית השנייה של המאה ה-10 ועד לראשית המאה ה-6 לפני הספירה, הוקמו שש מצודות ישראליות מבוצרות ומכאן כינויו של התל הגבוה של ערד - 'תל המצודות'. חמש מצודות נוספות הוקמו לאורך התקופות השונות, עד המאה ה-16.

במצודה שבראש התל נמצאו שרידי מקדש שפעל בזמן היות המקדש בירושלים, ואף היה בנוי על פי מתכנתו עם היכל ודביר - קודש הקודשים. בממצא זה יש עדות למציאות שמתוארת בספרי מלכים ודברי הימים על אודות המצב ששרר בימי מלכי יהודה: אף שעמד מקדש בירושלים, לא ויתר עם ישראל על המקדשים המקומיים ברחבי הארץ. בתוך קודש הקודשים, שאמור היה להיות מקום שכינת האל, נמצאה מצבה. מקובל לחשוב שמצבה זו ייצגה את נוכחות האל. בכניסה לדביר עמדו שני מזבחות ועליהם שרידי קטורת מימי קדם. במאה השמינית לפני הספירה, בעוד המצודה ממשיכה למלא את ייעודה, כוסה המקדש בעפר. ייתכן שכיסוי יזום ומכוון זה הוא פרי הרפורמה הדתית של חזקיהו שמת' רתה הייתה ביטול הפולחן בערי השדה וריכוזו בירושלים. עצמים מעניינים אחרים שנמצאו בתחום המצודה הם חרסים נושאי כתובות (אוסטרקונים) מסוגים שונים: שמות, רשימות מצרכים, מכתבים ועוד. בין השמות נמצאו חרסים ועליהם שמות משפחות כהונה המוזכרות בתנ"ך, כגון משפחות מרימות ופשחור המוכרות מספרי הנביאים.

ערד של תקופת הברזל חרבה בידי האדומים שנים מספר לפני חורבן בית ראשון.

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ-עַרְדַּי יֹשֵׁב הַנֶּגֶב, כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים; וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וַיִּשָּׁב מִמֶּנּוּ שָׁבִי (במדבר כא, א). סופה של המלחמה בערד הוא בניצחון ישראל על הכנעני.

מי הם הכנענים יושבי הנגב? צוהר לעולמם אפשר לפתוח דרך תל ערד.

העיר ערד המוכרת כיום הוקמה בראשית שנות השישים למגורי משפחות העובדים בתעשיות ים המלח. אריה (לובה) אליאב, ראש צוות המי תכננים של העיר, יזם את עריכת החפירות הארכאולוגיות בתל הקדום, שנמצא קילומטרים ספורים מערבית לעיר, כדי לסייע לכלכלת העיר, לאפשר תעסוקה ותיירות ולהעשיר את המטען ההיסטורי-תרבותי של תושביה. בחפירות הארכאולוגיות בתל נמצאו חרסים מהתקופה הישראלית עם הכיתוב "ערד". הם שהביאו לזיהוי ודאי של התל, והוא נתן לעיר החדשה את שמה.

בשטחי התל קיימים שני אתרים שונים. ערד התחתית היא ערד הכי נענית, אחת הערים הקדומות בארץ שהתקיימה בתקופת הברונזה, לפני כ-5000 שנה. ערד היא הדרומית בערי כנען, ומיקומה על גבול הנגב הקנה לה מעמד מיוחד ביחסי המסחר עם חבלי המדבר מזרחיים ועם חבלי ההר והשפלה שמצפון וממערב. בעיר נמצאו חומה וביצורים; מערכת רחובות משוכללת המעידה על תכנון; מבני ציבור הכוללים שווקים, ארמון ומתחם מקודש; מערכת מים שניקזה את מי הגשמים אל מאגרים בחלק הנמוך של העיר; וכן בתי מגורים ושטחים פתוחים להתכנסות האוכלוסייה. בין הממצאים הארכאולוגיים נמצאו גם גרעיני דגנים ופולי קטניות בכמות גדולה והם מעידים על גידולי השדה שהיו בין ענפי הכלכלה של העיר. ממצא רב של עצמות בעלי חיים מבויתים - ביניהם כמות גדולה של עצמות כבשים ועיזים, וכמות קטנה יותר של בקר, חמורים, סוסים, חזירים וכלבים - מלמד על גידול ערדי צאן לחלב, לבשר ולצמר. הבקר שימש כנראה כבהמות עבודה.

אחרי חורבן העיר הכנענית נבנתה ערד שוב בתקופת הברזל, התקופה הישראלית (מהמאה ה-13 ועד המאה ה-6 לפני הספירה), כמצודה צבאית חשובה בגבול ממלכת יהודה וכתחנת דרכים לשיירות המסחר הממלכתיות. היישוב המחודש נבנה על הגבעה הגבוהה ביותר מבין

לעיון נוסף

- עמירן רות, הרצוג זאב, אילן אורנית, סבן מיכאל, ערד, תל אביב, 1997